

Сергій МАЯЦЬКИЙ
аспірант НДІ українознавства
КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ORCID: 0009-0002-4996-0849
Email: s0679354195@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЄДНОСТІ УКРАЇНСТВА В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу феномена національної єдності українського народу в умовах повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією проти України. У статті здійснено теоретичне узагальнення та концептуалізація сьогочасного практичного виміру поняття «національна єдність», розглядаючи зміни в світоглядних орієнтирах та безпекових вимірах сучасного українського соціокультурного простору, звертається увага на зміну парадигми національної ідентичності в умовах збройного конфлікту та загрози існуванню державності. Автор аналізує трансформації суспільної свідомості, активізацію історичної пам'яті, зміцнення культурної та мовної консолідації як чинники нової хвилі самоусвідомлення української нації.

Поняття єдності українства розглядається як складний міждисциплінарний феномен, що поєднує елементи історичної тягlosti, мовної ідентичності, політичної лояльності та культурної цілісності. Ключовим є творення спільного соціокультурного простору як горизонтальної солідарності суспільства, заснованого на ціннісних домінантах національної ідентичності. Важливою підставою подальшого відтворення українства в Україні та за кордоном є субстанційно-духовні надбання й етнонаціональні традиційні виміри, які становлять основу національного буття України та дозволяють відчувати постійний зв'язок із Батьківщиною. Методологічно стаття базується на історико-культурному, соціологічному, дискурсивному та психолого-комунікативному аналізі.

У дослідженні, виходячи з теоретико-методологічних розробок в гуманітаристиці, обґрунтовано феномен згуртованості українства в умовах війни як систему світосприймання, «відчуття належності», колективної відповідальності за майбутнє, досвід збереження власної ідентичності, як механізм українського культурозбереження. Значна увага приділяється ролі культури, мистецтва та громадянського суспільства у формуванні спільного символічного простору та стратегії культурного спротиву. Визначено, що єдність українства в умовах війни виявляється не лише як реакція на зовнішню загрозу, але і як свідчення зрілості національного проєкту, що потребує подальшого дослідження у повоєнний період з акцентом на інтеграцію та збереження консолідаційного потенціалу.

Ключові слова: єдність українства, національна ідентичність, російсько-українська війна, суспільна консолідація, історична пам'ять.

Serhii MAIATSKYI
PhD Student
Research Institute of Ukrainian Studies
Taras Shevchenko National University of Kyiv

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF RESEARCHING THE CONCEPT OF UKRAINIAN UNITY DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Abstract. The article is devoted to the analysis of the phenomenon of national unity among the Ukrainian people in the context of a full-scale war unleashed by the Russian Federation against Ukraine. The article provides a theoretical generalization and conceptualization of the current practical dimension of the concept of "national unity", considering changes in worldview orientations and security dimensions of the modern Ukrainian socio-cultural space, and draws attention to the change in the paradigm of national identity in the conditions of armed conflict and threats to the existence of statehood. The author analyzes the transformations of public consciousness, the activation of historical memory, the strengthening of cultural and linguistic consolidation as factors of a new wave of self-awareness of the Ukrainian nation.

The concept of the unity of Ukrainianness is considered as a complex interdisciplinary phenomenon that combines elements of historical continuity, linguistic identity, political loyalty and cultural integrity. The key factor is creating a common socio-cultural space that fosters horizontal solidarity within society, grounded in the dominant

values of national identity. An important basis for the further reproduction of Ukrainianness in Ukraine and abroad are the substantial and spiritual heritage and ethno-national traditional dimensions, which form the basis of the national existence of Ukraine and allow us to feel a constant connection with the Motherland. Methodologically, the article is based on a historical-cultural, sociological, discursive, and psychological-communicative analysis.

The study, based on theoretical and methodological developments in the humanities, substantiates the phenomenon of Ukrainian unity in wartime as a system of worldview, "sense of belonging", collective responsibility for the future, the experience of preserving one's own identity, as a mechanism for Ukrainian cultural preservation. Considerable attention is paid to the role of culture, art and civil society in forming a common symbolic space and a strategy of cultural resistance. It is determined that the unity of Ukrainians in wartime appears not only as a reaction to an external threat, but also as evidence of the maturity of a national project, which requires further research in the post-war period with an emphasis on integration and preservation of consolidation potential.

Keywords: unity of Ukrainians, national identity, Russian-Ukrainian war, social consolidation, historical memory.

Постановка проблеми. Російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 р. з анексії АР Крим та ескалації на Донбасі, а з 24 лютого 2022 р. перейшла у фазу повномасштабного вторгнення, стала точкою перелому для української нації. У надзвичайно складних умовах загрози фізичному існуванню держави відбулася масова мобілізація громадян на захист країни та стрімке зростання рівня національної єдності.

Концепт єдності українства став ключовим маркером внутрішньої мобілізації народу в умовах екзистенційної загрози. Його дослідження охоплює міждисциплінарне поле гуманітарних і соціальних наук, включаючи історію, культурологію, соціологію, філософію, психологію та політологію.

Після повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 р. українське суспільство одразу ж об'єдналося навколо захисту своєї країни і суспільна солідарність досягла свого піку. Відбулася стрімка мобілізація громадян – мільйони людей долучилися до армії, волонтерських ініціатив, гуманітарної допомоги. Суспільна єдність ґрунтувалася на національній гордості та бажанні відстояти незалежність. Цей період ознаменувався безпрецедентною готовністю людей жертвувати своїми ресурсами та часом заради спільної мети – перемоги [13, с. 71]. Так, порівняно з 2021 р. у березні 2022 р. більше ніж удвічі виросло відчуття згуртованості. Ця згуртованість проявляється у спільній боротьбі проти російської агресії: 46% опитаних допомагають ресурсами захисникам нашої держави, 43% – беруть участь у інформаційній боротьбі, 41% – допомагають населенню, 6% – захищають державу зі зброєю в руках [1].

У політичному дискурсі про «єдність»/«згуртованість» ідеться як про: 1) «єдність» як чинник, який об'єднав суспільство; 2) «єдність» як чинник, який об'єднав суспільство і владу; 3) «єдність» як чинник, який об'єднав українців в усьому світі; 4) «єдність» як чинник, який об'єднав Європу в умовах російсько-української війни; 5) «єдність» як чинник, який об'єднав світ [2, с. 5].

Єдність українства в умовах війни не є статичною категорією, а динамічним процесом, що потребує постійного вивчення. Теоретико-методологічна база має враховувати багатоаспектність цього явища, його контекстуальність та прак-

тичну значущість для зміцнення української державності.

Аналіз наукових публікацій. Аналіз сучасних наукових праць засвідчує, що поняття «єдність» і «згуртованість» посідають важливе місце в дослідницькому дискурсі. Науковці інтерпретують їх у різних контекстах, проте здебільшого наголошують, що соціальна згуртованість вибудовується навколо спільних ідей, передусім – ідей національного самовизначення та державної незалежності. Дослідники розглядають єдність як багатовимірний феномен, що охоплює такі компоненти, як ідентичність, довіра, взаємодія та доступність соціальних ресурсів. Водночас єдність визначається як індикатор готовності спільноти до колективних дій, тобто як здатність суспільства об'єднувати зусилля для подолання викликів і загроз у критичних ситуаціях. Під цим оглядом заслуговують на увагу праці дослідників М. Степика, В. Кременя, В. Ткаченко, Л. Нагорної, А. Артеменка (про формування української ідентичності, конфлікт двох протилежних ідентичностей – проєвропейської української та «радянської» російської, виклики та загрози українській ідентичності в умовах російської агресії).

Особливої уваги вимагає питання української ідентичності, зважаючи на активні трансформації в умовах не лише глобалізаційних процесів, але й загроз гібридної війни, здатної через підміну смислів та цінностей формувати іншу реальність та руйнувати національні смисли. У науковому дискурсі існує кілька підходів до аналізу цього явища. Зокрема, теорія уявлених спільнот Бенедикта Андерсона підкреслює важливість медійного і культурного простору у формуванні національної єдності. Етносимволізм Ентоні Сміта наголошує на ролі колективних міфів, символів і традицій у процесах націєтворення. Постколоніальні студії дозволяють виявити вплив імперських нарративів і травм минулого на сучасне українське самоусвідомлення, що особливо актуально в контексті війни з Росією.

Сучасні події активізували увагу західних дослідників до питання української ідентичності. Так, у журналі «Post-Soviet Affairs» через ряд соціологічних опитувань науковці вимірюють та концептуалізують ідентичність у конфліктних контекстах під час російсько-української війни [17]. Г. Хейл, Т. Колтон, Н. Кра-

вєць, В. Кулик, Г. Сассє вказують, що проблеми, спричинєні вїною, вєдуть до поляризації ідєнтичності, яка може формувати політичну поведінку на довге майбутнє та сприяє подальшому розповсюдженню збройного конфлікту в регіоні. Цікаву позицію з цього питання висловлює дослідник А. Бурку Байрам (A. Burcu Bayram), адже вважає, що космополіти, які ідентифікують себе як громадяни світу, також ототожнюються з нацією та готові здійснити останню патріотичну жертву вїни, щоб захистити свою країну [16].

Т. Снайдер зазначає, що Росія на чолі з Путіним вторглася в Україну задля того, щоб могли розповісти щось на кшталт історії про те, хто такі росіяни. Ця історія – і це жахливо для Росії – тотально негативна. Історія така: «Ми – люди, яких решта світу не розуміє. Ми – люди, яких не розуміють, коли ми кажемо, що з українцями ми один народ. Ми – люди, яких не розуміють українці, коли ми кажемо їм, що ви і ми – один народ». Тож Путін формує для Росії щось на кшталт ідентифікації, яка є містичною, яка зосереджена на минулому, яка є повністю негативною, яка повністю залежить від інших народів [11].

Детально проблема консолідації/єдності/згуртованості українського суспільства в умовах вїни розробляється вченими Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України О. Рафальським, О. Майбородою, Ю. Шайгородським, Т. Бєвз, З. Самчуком, Г. Зелєнько, В. Яремчуком, В. Перевєзієм, Ю. Ніколайцем, М. Горбатюком, Ю. Шаповалом. Зокрема, монографія «Суспільно-політична солідарність в Україні в умовах вїни» містить аналіз стану єдності українського суспільства на основі концептуалізації феномена солідарності, у т. ч. у його суспільно-політичному прояві [13]. Розглянуто значення суспільно-політичної солідарності для національної стійкості країни, оцінено її рівень в умовах національних випробувань, в т. ч. залежно від розвитку воєнної ситуації. Із перших днів великої вїни громадяни України виявили свою згуртованість, здатність до самоорганізації та суспільної мобілізації. Нині ж суспільство проходить своєрідне тестування на громадянську солідарність, передусім на готовність жертвувати особистим заради спільного [13, с. 25].

Додатково у межах сучасних українських гуманітарних студій концепт єдності часто аналізується через призму мови (О. Забужко, Л. Масєнко), історичної пам'яті (В. В'ятрович), громадянської нації (М. Рябчук) та культурної самоідентифікації (Ж. Дєнісюк).

Виходячи з аналізу проблематики та маючи на меті сприяння зміцненню національної єдності українського суспільства, державна політика спрямовується на реалізацію Указу Президента «Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері» (№534/2016 від 01.12.2016) з метою забезпечення підтримки проведення наукових досліджень, реалізації науково-популярних, інформаційних та інших

проектів, зорієнтованих на відновлення і збереження історичної пам'яті Українського народу, зміцнення національної єдності, консолідацію українського суспільства та реалізації відповідного Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо зміцнення національної єдності, консолідації українського суспільства та підтримки ініціатив громадськості у зазначеній сфері» (№ 179-р від 21 березня 2018 р.).

Вїна стерла багато історичних поділів між різними регіонами України. Жителі Заходу, Сходу, Півночі та Півдня України діють як єдиний народ, об'єднаний спільною метою – захистом держави від зовнішньої агресії. Це сприяло формуванню нової, більш міцної національної ідентичності, що базується на спільній боротьбі за свободу та незалежність. Можемо констатувати, що вїна значно прискорила рівень суспільної солідарності в Україні [13, с. 75].

Це і обумовлює **мету статті** – дослідження теоретико-методологічних підходів до вивчення концепту національної єдності в умовах російсько-української вїни.

Виклад основного матеріалу. Консолідація українського народу в умовах військової агресії російської федерації проти України та введенням в Україні з 24 лютого 2022 року воєнного стану стала гострою необхідністю, шлях до якої лежить через встановлення фундаментальних цінностей та відродження історичної основи українського народу. Її вплив проявляється у тому, що держава, об'єднуючи всі території, визначає зовнішні рамки, в яких відбуваються процеси культурної, мовної, економічної інтеграції; обумовлює спільність історичної долі, зокрема, у відносинах з іншими народами; сприяє утвердженню політичного розуміння нації; сприяє формуванню єдиних для нації цінностей, в яких відображені специфічні умови національного розвитку і які є орієнтиром для розв'язання спільних проблем у майбутньому [10, с. 89].

Наприкінці червня – на початку липня 2024 року Інститут соціології НАН України провів моніторинг «Українське суспільство». Респонденти відповіли на одне з традиційних запитань «Що сьогодні об'єднує людей в українському суспільстві?», яке передбачало 16 варіантів відповідей. Найбільше респондентів (52,7%) підтримали позицію «Віра в краще майбутнє», найменше (1,7%) – «Ніщо не об'єднує». «Відчуття втрати нормального життя» об'єднує 39,5% українців, «Патріотичні почуття громадянина України» – 38,2%, «Прагнення спільно долати труднощі життя» – 36,9%, «Спільні труднощі життя» – 35,4%, «Національна ідея побудови української держави» – 35,1%. Об'єднаний потенціал мови, релігії (віросповідання) та політичних поглядів, згідно з відповідями респондентів, – 14,9%, 7% і 5,5% відповідно [15]. Порівнюючи дані 2021 та 2024 років, Сергій Дємбїцький констатував, що найбільший приріст підтримки демонструють позиції «Національна ідея побудови української держави» (+25,5%), «Віра в краще майбутнє» (+21,9%) і «Патріотичні почуття громадянина України» (+21,9%) [15].

Аналізуючи осмислення концепту «єдність» в сучасних умовах, можемо виокремити кілька аспектів його розуміння і трактування: 1) одним із важливих моментів, які забезпечують єдність суспільства є розбудова збройних сил; 2) єдність громадян у готовності до спільного захисту держави під час військового конфлікту; 3) єдність і готовність дати відсіч агресору – це наша сила і запорука збереження української державності; 4) ми єдині у прагненні справедливого миру, добра і благополуччя для України, а значить, і для кожного з нас та для прийдешніх поколінь; 5) українці – єдині: «ми одностайні у помислах, згуртовані ментально й фізично. Українці – сильна й одвічна нація»; 6) ми – єдина країна, єдиний народ, єдина нація; 7) «Президент України став джерелом натхнення і мотиватором для всієї країни»; 8) «суспільство, яке ще напередодні війни страждало від міжпартійних суперечок і поділів, стало єдиним настільки, наскільки може молода країна стати єдиною через 30 років після свого відродження»; 9) «наша нація як ніколи згуртована. У нас тепер спільні мрії, ідеї та мета»; 10) «саме єдність /згуртованість у найскладніший для країни час є магічним кодом української нації, що надає їй сили та незламності» [2, с. 8].

Упродовж 16–22 травня 2024 р. Київський міжнародний інститут соціології провів всеукраїнське опитування громадської думки «Омнібус», до якого додав запитання про те, яким є, на думку українців, нинішній рівень єдності українського суспільства та що зумовлює можливу роз'єднаність. За результатами дослідження, 44% українців вважають, що в українському суспільстві зараз є єдність (хоча з них вважають, що мова про саме повну єдність – 10%, а решта 34% – скоріше схиляються до думки, що є єдність). Утричі менше респондентів (15%) вважають, що зараз в Україні варто говорити про роз'єднаність. Разом із цим третина українців (36%) вважають, що в суспільстві зараз «у рівній мірі є елементи єдності та роз'єднаності» [12].

Щодо оцінки рівня єдності українського суспільства у розрізі регіону проживання, мови спілкування вдома та довіри до Президента В. Зеленського отримані такі результати, хоча у всіх регіонах не більше чверті говорять про переважання саме роз'єднаності, але водночас є тренд до зниження оцінки єдності із Заходу на Схід. Якщо на Заході 50% бачать саме єдність, то далі показник знижується до 36% на Сході (водночас із 8% до 25% зростає частка тих, хто бачить саме роз'єднаність) [12].

Щодо мовного питання, якщо на Заході і в Центрі, відповідно, лише 13% і 10% (серед тих, хто бачать певну роз'єднаність) пояснювали це мовним питанням. На Півдні таких – 21% (тобто трохи більше, але це виразна меншість), на Сході – 11%. Водночас на Сході дещо частіше говорили про регіональні розбіжності (11% проти 2–5% в інших регіонах). Тобто важливо підкреслити, що серед основних причин

роз'єднаності не фігурують питання мови чи регіональної належності [12].

Оцінка рівня єдності українського суспільства у розрізі довіри Президенту В. Зеленському виявила такі показники: вища довіра до Президента пов'язана з кращими оцінками єдності суспільства. Серед тих, хто не довіряє Президенту, 31–34% вважають, що у суспільстві скоріше є єдність. Водночас серед тих, хто скоріше довіряє Президенту – 47%, серед тих, хто повністю довіряє Президенту – 61% [12].

А. Грушецький, у коментарі до результатів опитування зазначає, що враховуючи об'єктивні обставини нинішньої ситуації, оцінка суспільної єдності є на досить непоганому для країни рівні. Водночас є тривожні тенденції і нагальним є питання зміцнення віри українців, що ми всі зберігаємо єдність та єдиним фронтом виступаємо проти ворога. Відповідно до результатів опитувань КМІС стабільно понад 70% українців стверджують, що готові терпіти війну стільки, скільки буде потрібно для досягнення Україною успіху. Проте все більш гострою є вимога справедливого розподілу тягаря воєнного часу між громадянами. У найближчий період особлива увага має приділятися саме відчуттю справедливості серед українських громадян [12].

Аналізуючи промови Президента України В. Зеленського після 24 лютого 2022 р., можемо констатувати, що концепт «єдність» в них досить вживаний. Зокрема, аналітики видання «Слово і діло» відзначили, що у 2022 р. Президент України в День Незалежності найбільше говорив про єдність українців. Тоді до його промови було включено документальний відеоряд, присвячений 6 місяцям від дня повномасштабного вторгнення росії в Україну, який займав 9 хв 11 сек. Зеленський приділив увагу мужності українського народу, прагненню перемоги та поверненню наших територій. При цьому Президент згадав і про єднання світу для перемоги України та роль кожного українця на цьому шляху [9].

У зверненні до українців 14.08.2024 р. Президент України В. Зеленський відзначив: «Зараз усім нам в Україні потрібно діяти так само об'єднано та ефективно, як це було і в перші тижні й місяці цієї війни, коли Україна перехопила ініціативу та почала повертати ситуацію в інтересах нашої держави» [3].

Згідно з Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо консолідації українського суспільства» від 14 лютого 2022 року № 53/2022 – 16 лютого в Україні відзначають державне свято День Єднання. 16 лютого 2022 року – день, коли ще більшість із нас жили звичним життям, але в серці кожного українця вже оселився страх війни. Цього дня Україна вперше відзначила День Єднання, продемонструвавши всьому світу, що наша сила – в єдності [6].

Бевз Т. акцентує увагу на тому, що в умовах повномасштабного вторгнення Росії концепт «єдність» набув нового звучання. Світ вразило «чудо самоорганізації українців, коли кожен знаходить собі своє завдання, не чекаючи на

команду згори: у Президенті світ побачив переконливого лідера нації; український воїн став натхненним захисником і рятувальником; медики та рятувальники допомогли зберегти численні життя; волонтер перетворився на носія жертвовного благодіяння; дипломати розгорнули потужний другий фронт; журналісти – третій, інформаційний; кожен, хто має інтернет і розгорнуту мережу контактів, став впливовим амбасадором країни. Тобто суспільство, яке ще напередодні війни страждало від міжпартійних суперечок і поділів, стало єдиним настільки, наскільки може молода країна стати єдиною через 30 років після свого відродження» [2, с. 8].

Загалом в умовах повномасштабної війни українське суспільство демонструє надзвичайну стійкість, єдність та солідарність. Незалежно від регіону, мови чи політичних уподобань, українці згуртувалися навколо ідеї захисту своєї держави та її суверенітету. Це сприяє зміцненню національної ідентичності, стійкості та консолідації суспільства [13, с. 79].

01 січня 2023 року набрав чинності Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [7], в якому українська національна ідентичність визначається як стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями [7].

В умовах війни національна ідентичність українського суспільства зазнає глибоких змін. Відродження національної свідомості стало важливим елементом цього процесу, оскільки українці все більше звертаються до своїх коренів, історії та культури. Війна стала стимулом для усвідомлення унікальності і незалежності, зокрема через підвищення інтересу до української мови та традицій.

Тарас Кремень, Уповноважений із захисту державної мови (липень 2020– липень 2025 р.), народний депутат України VIII скликання акцентує увагу на тому, що в умовах повномасштабного вторгнення, українське суспільство як ніколи характеризується стійкістю та єдністю. І це проявляється не тільки в захисті територіальних кордонів, а й у збереженні національних цінностей – мови, культури, історії. Спільна загроза знищення дала усвідомлення цінності свободи та національної ідентичності. А також розуміння того, що ворогові не може бути жодних поступок [14]. Важливим елементом національної ідентичності також стала українська мова, в умовах війни вона набула нового значення як символ незалежності, культурної ідентичності та національного спротиву.

Як стверджує Н. Кривда, наш ворог цілить у нашу ідентичність. Він точно хоче присвоїти собі

нашу історію, культуру й цінності, знищити нас як унікальну націю. Його ціль і мета – поглинання України й українського народу. Культура в цьому сенсі слова – один з найпотужніших гравців, операторів смислів, менеджерів смислів, продуцентів смислів [8].

Війна стимулює активне осмислення національної історії, що допомагає українцям краще зрозуміти своє місце в історії та майбутньому. Актуалізація ролі історичної пам'яті відіграє важливу роль у формуванні ідентичності. Це допомагає українцям краще розуміти своє місце в історії та майбутньому. Зміцнення патріотичних почуттів стало важливим аспектом національної ідентичності. Героїзм і самопожертва, які проявляються як серед військових, так і серед цивільних осіб, стали символами стійкості та волі до перемоги, відображаючи новий етап у розвитку національної ідентичності. Сьогодні актуальною складовою формування історичної пам'яті стало визнання виняткової ролі Збройних сил України, а також усіх Сил оборони України, волонтерів та усвідомлення громадянами власної ролі як єдиного народу. У цьому контексті осмислення потребують позитивні суспільні та державні практики вшанування героїв, авторитет українських героїв у світі як необхідна складова збереження національної спільноти [4, с. 44]. Важливим аспектом є і те, що сучасне покоління усвідомлює свою відповідальність за збереження незалежності та передачу цінностей наступним поколінням. В умовах війни цінності свободи і демократії стають не лише основними мотиваціями для боротьби, але й ключовими елементами національної ідентичності. Моральна відповідальність перед майбутніми поколіннями підкреслює важливість збереження незалежності та передачі цінностей.

Погоджуємось із думкою Н. Кривди, що ключовим об'єктом впливу агресора є українська ідентичність і наша територія смислів. Наша історія, герої, свята, ідеї, цінності. Вчена акцентує увагу, що перемагає той, хто має сильніші наративи, хто має сильніші міфи. Тому ми маємо обрамляти в образи, символи, тексти, в наративи свої цінності й активно їх просувати і в країні, і поза межами країни. М'яка сила, культурна дипломатія, низова дипломатія, які бажаєте канали використовуйте – але ми маємо бути суб'єктами. Формувати свою історію, власну версію існування. Чужинні смисли, що увійшли в когнітивний простір, розвалити важко/неможливо. Єдиний спосіб – створювати власні смисли, на яких можна будувати реінтерпретацію, бо просте заперечення не працює [8].

Соціальні зміни, що відбуваються під час війни, також впливають на формування ідентичності. Зростає роль волонтерства і громадських ініціатив, що сприяє утвердженню нових цінностей. Медіа і культура стають важливими інструментами для підтримки національної ідентичності, допомагаючи формувати позитивний імідж нації. Взаємодія з діаспорою, яка в умовах війни підтримує морально і матеріально, а також популяризує українську

культуру за межами країни є невід'ємною умовою згуртування світового українства. Інституційні зміни в освіті, культурній політиці і медіа також сприяють укоріненню національних цінностей. Економічні чинники, зокрема підтримка українських виробників і національних економічних проєктів, також впливають на відчуття гордості та ідентифікації з країною.

На особливу увагу заслуговує діяльність української діаспори, яка відіграє важливу роль у міжнародній підтримці України, організовуючи гуманітарну допомогу, лобіюючи інтереси України. Суспільно-політична солідарність з Україною в умовах війни серед урядів інших країн, збирання коштів для підтримки армії та внутрішньо переміщених осіб демонструють глобальну солідарність українців. Українці за кордоном активно ведуть інформаційну кампанію для боротьби з російською пропагандою, розповідаючи правду про війну на міжнародній арені, що також є проявом солідарності з українським народом [13, с. 74].

Особливу роль у збереженні і посиленні національної єдності відіграє культура. Українські митці, письменники, музиканти, кінематографісти активно реагують на події війни, створюючи нові сенси й образи. Візуальне мистецтво (зокрема стріт-арт), мурали, фольклорні мотиви у сучасному дизайні, популярні пісні на основі традиційної музики сприяють утвердженню спільної культурної парадигми. Культурний фронт є не менш важливим за військовий. Він формує внутрішню стійкість, захищає від інформаційної агресії, надихає на боротьбу та солідарність. Погоджуємось з думкою І. Грабовської, що культура під час війни є також зброєю для боротьби з небезпечним ворогом поряд із збройним спротивом сил ЗСУ, політичною дипломатією держави, волонтерською діяльністю громадянського суспільства України, партнерською допомогою цивілізованих країн світу та прихильників України у загальнопланетарному масштабі, засобом формування та збереження національної ідентичності, особливо, молодого покоління українців [5, с. 46].

Отже, враховуючи вище викладене, у контексті вивчення єдності українства під час війни доцільно застосовувати комплексний теоретико-методологічний інструментарій:

- Системний, структурно-функціональний підхід, який сприятиме осмисленню структурних компонентів національної згуртованості українства та її ролі для нації.
- Комплексний аналіз, міждисциплінарний підхід, що дає змогу простежити закономірності та встановити взаємопов'язані компоненти у формуванні ціннісно-сміслових пріоритетів української ідентичності.
- Історико-культурний підхід – аналіз тривалості та трансформацій української національної ідеї: від козацької доби, через визвольні змагання ХХ ст., до подій Помаранчевої революції, Революції Гідності та війни на Донбасі. Тут особливо

важливими є концепти історичної спадкоємності, героїчного нарративу та мілітаризованої культури пам'яті.

- Соціологічний аналіз – вивчення змін у національній самоідентифікації населення. Зокрема, дослідження Інституту соціології НАН України (2022–2025 рр.) фіксують суттєве зростання самоідентифікації як українців у всіх регіонах держави, підвищення довіри до державних інституцій, зокрема ЗСУ, а також зростання кількості громадян, які підтримують інтеграцію до ЄС і НАТО.
- Дискурсивний аналіз – дослідження мови, образів, метафор, які формують уявлення про українську єдність у медіа, соціальних мережах, популярній культурі. Серед важливих об'єктів – слогани («Разом до перемоги», «Слава Україні!»), символи (тризуб, вишиванка, прапор), художні фільми, пісні, меми.
- Психолого-комунікативний підхід – вивчення того, як війна впливає на емоційну згуртованість суспільства. Спільні переживання травми (бомбардування, втрати, евакуація) сприяють виникненню колективного досвіду і формуванню горизонтальних зв'язків солідарності та підтримки.

Висновки. Повномасштабне вторгнення росії в Україну в 2022 р. стало найпотужнішим випробуванням для українського суспільства з часів здобуття незалежності. Проте, попри руйнування та жертви, війна запустила процес глибокої національної мобілізації, війна стала потужним каталізатором для утвердження національної єдності в Україні, виявивши її багатогранність і динамізм:

1. Відродження національної свідомості: війна стимулювала українське суспільство до переосмислення національної ідентичності, сприяючи підвищенню інтересу до української мови, культури та історії.

2. Зміцнення патріотизму: суспільство згуртувалося навколо ідеї захисту національної незалежності, що стало основою національної єдності та утвердження патріотичних цінностей.

3. Героїзм і самопожертва: образи героїв війни, як військових, так і цивільних, стають символами національної ідентичності, що віддзеркалюють жертвність, стійкість та волю до перемоги.

4. Єдність через різноманіття: війна об'єднала різні етнічні групи під спільною національною ідеєю, підкреслюючи важливість єдності та солідарності.

5. Роль мови: українська мова стає одним із ключових маркерів національної ідентичності, особливо на тлі агресії, де мова виступає не лише засобом комунікації, але й символом незалежності та спротиву.

6. Актуалізація ролі історичної пам'яті: війна стала імпульсом для активного перегляду історичних подій, підкреслюючи важливість національної історії

як основи ідентичності.

7. Моральна відповідальність перед майбутніми поколіннями: формування національної єдності базується на переконанні, що сучасне покоління відповідає за збереження державності та передавання її наступним поколінням.

8. Демократія і свобода: цінності свободи та демократії, що закріплені в українському суспільстві, посилюються в умовах війни як частина національної ідентичності та головна мотивація для боротьби.

Отже, єдність українства в умовах російсько-української війни виявляється не лише як захисна реакція на загрозу, але як глибоке національне самопізнання. Вона проявляється у мовній, культурній, символічній, соціальній та політичній сферах, формуючи нову якість українського громадянства та ідентичності.

Подальше дослідження концепту єдності потребує міждисциплінарного підходу та фокусування на поствоєнному періоді: як зберегти і примножити здобутки консолідації, як уникнути регіонального розшарування, як інтегрувати ветеранів, переселенців та діаспору у єдину національну спільноту.

1. Бандурович О., Алеканкіна К. Як українці почувають себе в умовах війни. URL: <https://voxukraine.org/yak-ukrayintsi-pochuvayut-sebe-v-umovah-vijny/>
2. Бевз Тетяна. Концепт «єдності» в політичному дискурсі сьогодення. *Україна: Консолідація. Соборність. Звитяжність. Вчинковість: матеріали круглих столів «Історія в нас і ми в історії: психологія історичної пам'яті» (19 жовтня 2022 р. та 19 жовтня 2023 р.) / за наук. ред. Ю. Шайгородського та С. Чуніхіної*. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2023. С. 5–12.
3. Володимир Зеленський. Зараз усім нам в Україні потрібно діяти так само об'єднано та ефективно, як це було і в перші тижні й місяці цієї війни, коли Україна перехопила ініціативу та почала повертати ситуацію в інтересах нашої держави. 14.08.2024 р. URL: <https://izmail-mr.od.gov.ua/volodymyr-zelenskyj-zaraz-usim-nam-v-ukrayini-potribno-diyaty-tak-samo-ob%CA%BCyednano-ta-efektyvno-yak-cze-bulo-i-v-pershi-tyzhni-j-misyaczi-cziyeyi-vijny-koly-ukrayina-perehopyla-inicziatyv/>
4. Газізова Олена. Героїзм як чинник формування історичної пам'яті: українознавчі практики. *Україна: Консолідація. Соборність. Звитяжність. Вчинковість: матеріали круглих столів «Історія в нас і ми в історії: психологія історичної пам'яті» (19 жовтня 2022 р. та 19 жовтня 2023 р.) / за наук. ред. Ю. Шайгородського та С. Чуніхіної*. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2023. С. 44–48.
5. Грабовська І. Культурницька місія музею книги і друкарства України під час війни. *Українознавчий альманах*. Випуск 36, 2025. С. 40–47.
6. День Єднання. URL: <https://ukc.gov.ua/den-yednannya/>
7. Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX «Про

основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

8. Кривда Наталія. Чому важливо говорити про ідентичність в умовах війни. URL: https://lb.ua/culture/2024/03/16/603487_chomu_vazhливо_govoriti_pro.html
9. П'ять промов Зеленського до Дня незалежності, як змінювалися акценти. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/08/24/infografika/polit-uka/pyat-promov-zelenskoho-dnya-nezalezhnosti-yak-zminyuvalysya-akcenty> (дата звернення 22 травня 2023 року).
10. Сергієнко Тетяна. Національна ідея та її вплив на розвиток сучасного українського суспільства. *Politicus*. Випуск 4. 2023. С. 86–92.
11. Снайдер Т. Чому бреше Путін? URL: <https://zbruc.eu/node/109102>
12. Сприйняття українцями рівня єдності суспільства. (2024, Липень 2). *KMIS*. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1418&page=1>
13. Суспільно-політична солідарність в Україні в умовах війни: монографія / за ред. академіка НАН України О.О. Рафальського, чл.-кор. НАН України О.М. Майбороди. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2024. 400 с.
14. Тарас Кремень, Уповноважений із захисту державної мови, народний депутат України VIII скликання. Єдність та усвідомлення цінності національної ідентичності. URL: https://lb.ua/blog/taras_kremin/545562_iednist_usvidomlennya_tsinnosti.html
15. Що єднає українців? (2024, Серпень 16). *Національна академія наук України*. URL: <https://e.surl.li/cofvyyv>
16. A. Burcu Bayram Ph.D. Nationalist cosmopolitanism: the psychology of cosmopolitanism, national identity, and going to war for the country. *Nations and Nationalism*. Vol. 25. Issue 3. July 2019. Pp. 757–781. URL: <https://doi.org/10.1111/nana.12476>
17. Identity politics in times of crisis: Ukraine as a critical case. *Post-Soviet Affairs*. Vol. 34. 2018. URL: <https://www.tandfonline.com/toc/rpsa20/34/2-3?nav=toCList&>

References

1. Bandurovych O., Alekankina K. (2022). *Yak ukraintsi pochuvaiut sebe v umovakh viiny* [How Ukrainians feel in wartime]. URL: <https://voxukraine.org/yak-ukrayintsi-pochuvayut-sebe-v-umovah-vijny/> (in Ukrainian).
2. Bevez Tetiana. (2023). *Kontsept «yednosti» v politychnomu dyskursi sohodennia* [The concept of "unity" in today's political discourse]. *Ukraina: Konsolidatsiia. Sobornist. Zvytiashnist. Vchynkovist: materialy kruhlykh stoliv «Istoriia v nas i my v istorii: psykhoholiiia istorychnoi pamiaty» (19 zhovtnia 2022 r. ta 19 zhovtnia 2023 r.) / za nauk. red. Yu. Shaihorodskoho ta S. Chunikhinoi*. Kyiv: Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Pp. 5–12. (in Ukrainian).
3. *Volodymyr Zelenskyi: «Zaraz usim nam v Ukraini potribno diiaty tak samo ob'iednano ta efektyvno, yak*

- tse bulo i v pershi tyzhni y misiatsi tsiei viiny, koly Ukraina perekhopyla initsiatyvu ta pochala povertaty sytuatsiiu v interesakh nashoi derzhavy. 14.08.2024 r.* [Volodymyr Zelensky: "Now all of us in Ukraine need to act as unitedly and effectively as we did in the first weeks and months of this war, when Ukraine seized the initiative and began to turn the situation around in the interests of our state. 08/14/2024]. URL: <https://izmail-mr.od.gov.ua/volodymyr-zelenskyj-zaraz-usim-nam-v-ukrayini-potribno-diyaty-tak-samo-ob-CA%BCyednano-ta-efektyvno-yak-cze-bulo-i-v-pershi-tyzhni-j-misyaczi-cziyeyi-vijny-koly-ukrayina-perehopyla-inicziatyv/> (in Ukrainian).
4. Hazizova Olena. (2023). *Heroizm yak chynnyk formuvannia istorychnoi pamiaty: ukrainoznavchi praktyky* [Heroism as a factor in the formation of historical memory: Ukrainian studies practices]. *Ukraina: Konsolidatsiia. Sobornist. Zvytiashnist. Vchynkovist: materialy kruhlykh stoliv «Istoriia v nas i my v istorii: psykholohiia istorychnoi pamiaty» (19 zhovtnia 2022 r. ta 19 zhovtnia 2023 r.) / za nauk. red. Yu. Shaihorodskoho ta S. Chunikhinoi* Kyiv: Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Pp. 44–48. (in Ukrainian).
 5. Grabovs`ka I. (2025). *Kulturnytska misiia muzeiu knyhy i drukarstva Ukrainy pid chas viiny* [The Cultural Mission of the Museum of Books and Printing of Ukraine during the War]. *Ukrayinoznavchyj al`manax*. Vy`pusk 36. Pp. 40–47. (in Ukrainian).
 6. *Den Yednannia* [Unity Day]. URL: <https://ukc.gov.ua/den-yednannya/> (in Ukrainian).
 7. *Zakon Ukrainy vid 13.12.2022 № 2834-IX «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti»* [Law of Ukraine dated 13.12.2022 No. 2834-IX "On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Establishing Ukrainian National and Civic Identity"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (in Ukrainian).
 8. Kryvda Nataliia. (2024). *Chomu vazhlyvo hovoryty pro identychnist v umovakh viiny* [Why is it important to talk about identity in times of war]. URL: https://lb.ua/culture/2024/03/16/603487_chomu_vazh_livo_govoriti_pro.html (in Ukrainian).
 9. *Piat promov Zelenskoho do Dnia nezalezhnosti yak zminiuvalsia aktsenty* [Five speeches of Zelensky on Independence Day: how the accents changed]. URL: https://www.slovoidilo.ua/2023/08/24/infografika/polit_yka/pyat-promov-zelenskoho-dnya-nezalezhnosti-yak-zminiuvalsiya-akcenty (in Ukrainian).
 10. Serhiienko Tetiana. (2023). *Natsionalna ideia ta yii vplyv na rozvytok suchasnoho ukrainskoho suspilstva* [National idea and its influence on the development of modern Ukrainian society]. *Politicus*. Issue 4. Pp. 86–92. (in Ukrainian).
 11. Snaider T. (2021). *Chomu breshe Putin?* [Why is Putin lying?]. URL: <https://zbruc.eu/node/109102> (in Ukrainian).
 12. *Spryniattia ukraintsiamy rivnia yednosti suspilstva. (2024, lypen 2)* [Ukrainians' perception of the level of unity of society. (2024, July 2)]. *KMIS*. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1418&page=1> (in Ukrainian).
 13. *Suspilno-politychna solidarnist v Ukraini v umovakh viiny: monohrafiia / za red. akademika NAN Ukrainy O. O. Rafalskoho, chl.-kor. NAN Ukrainy O. M. Maiborody* [Socio-political solidarity in Ukraine in times of war: monograph / edited by Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine O. O. Rafalsky, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine O. M. Maiboroda]. (2024). Kyiv: I.F. Kuras Institute of Political and Ethno-National Studies, NAS of Ukraine. 400 p. (in Ukrainian).
 14. *Taras Kremin, Upovnovazhenyi iz zakhystu derzhavnoi movy, narodnyi deputat Ukrainy VIII sklykannia. Yednist ta usvidomlennia tsinnosti natsionalnoi identychnosti* [Taras Kremin, Commissioner for the Protection of the State Language, People's Deputy of Ukraine of the 8th convocation. Unity and Awareness of the Value of National Identity]. URL: https://lb.ua/blog/taras_kremin/545562_iednist_usvidomlennia_tsinnosti.html (in Ukrainian).
 15. *Shcho yednaie ukraintsiv? (2024, 16 serpnia)* [What unites Ukrainians? (2024, August 16)]. *Natsionalna akademiia nauk Ukrainy*. (National Academy of Sciences of Ukraine). URL: <https://e.surl.li/cofyv> (in Ukrainian).
 16. Burcu Bayram Ph.D. (2019). Nationalist cosmopolitanism: the psychology of cosmopolitanism, national identity, and going to war for the country. *Nations and Nationalism*. Volume 25. Issue 3. Pp. 757–781. URL: <https://doi.org/10.1111/nana.12476>
 17. Identity politics in times of crisis: Ukraine as a critical case. *Post-Soviet Affairs*. (2018). Volume 34. URL: <https://www.tandfonline.com/toc/rpsa20/34/2-3?nav=toCList&>
- Отримано редакцією журналу/ Received: 29.10.25
Прорецензовано / Revised: 11.11.25
Схвалено до друку / Accepted: 12.11.25